

DOI: 10.5281/zenodo.14576670

DERLEME | REVIEW

Cerrahi Hastalarına Uygulanan Karın Masajının Sonuçları: Geleneksel Derleme

Results of Abdominal Massage Applied to Surgical Patients: A Traditional Review

¹Ceyda YILMAZ¹,

²Pınar YILMAZ EKER²

¹Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Programı, Sivas, Türkiye

²Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Şuëhri Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, Sivas, Türkiye

ÖZET

Cerrahi girişimlerin tamamı, hastalarda ameliyat sonrası komplikasyonlar açısından risk oluşturmaktadır. Bu komplikasyonların önlenmesinde cerrahi hemşirelerinin önemli bir rolü vardır ve hemşireler bunu yaparken farmakolojik ya da non-farmakolojik girişimler ile hasta bakımına katkı verirler. Cerrahi hastalarda oluşabilecek komplikasyonların önlenmesinde non-farmakolojik uygulamalar arasında yer alan karın masajının, hastalar üzerinde olumlu etkiler sağladığı yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur. Bu çalışmada, cerrahi hastalarına uygulanan karın masajının sonuçlarının derlemesi ve sunulması amaçlanmıştır. Masaj uygulaması en eski tedavi biçimlerinden biridir ve bireyi fizyolojik ve psikolojik olarak rahatlatır. Karın masajı uygulanan cerrahi hastalarında daha çok gastrointestinal sistem ile ilgili komplikasyonların önlenmesi üzerine çalışmalar yapılmış ve etkileri değerlendirilmiştir. Bu bağlamda cerrahi hastalarına uygulanan karın masajı ile gastrointestinal uyarılma sonucu, abdominal distansiyonun gerilediği, bağırsak hareketlerinin daha kısa sürede döndüğü, konstipasyonun engellendiği ve iyileştirdiği ve ileusu giderdiği belirlenmiştir. Ek olarak karın masajının ameliyat sonrası ağrı üzerinde de olumlu etkisinin olduğu, hastaların ağrı skorlarında azalma sağladığı bulunmuştur. Cerrahi hastalarında karın masajının konfor ve hasta memnuniyeti üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmalar sınırlıdır. Ayrıca, cerrahi hastalarında karın masajının yaşam kalitesi üzerine etkisinin incelendiği çalışmalarda daha çok konstipasyonla ilişkili yaşam kalitesi değerlendirilmiştir ve karın masajının konstipasyon ilişkili yaşam kalitesini iyileştirdiği bulunmuştur. Sonuç olarak cerrahi işlem uygulanan hastalarda karın masajının hemşirelik bakımı içinde yer alması gereken farmakolojik olmayan etkili bir yöntem olduğu ve cerrahi hasta sonuçlarına olumlu yansımaları olduğu söylenebilir. Karın masajının cerrahi işlem uygulanan hastalardaki etkilerinin ortaya konulması hemşirelik bilimi açısından önemlidir ve literatürde eksik olarak düşünülen bu alanda çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cerrahi; karın masajı; hemşirelik

ABSTRACT

All surgical interventions carry a risk of postoperative complications in patients. Surgical nurses play a crucial role in preventing these complications, contributing to patient care through pharmacological or non-pharmacological interventions. Research has shown that abdominal massage, a non-pharmacological intervention, provides positive effects on patients and plays an important role in preventing complications that may arise in surgical patients. This study aims to review and present findings on the outcomes of abdominal massage applied to surgical patients. Massage application is one of the oldest forms of treatment, offering both physiological and psychological relaxation. Studies conducted on surgical patients receiving abdominal massage have predominantly focused on the prevention of gastrointestinal complications and the evaluation of its effects. In this context, as a result of gastrointestinal stimulation with abdominal massage applied to surgical patients, it was determined that abdominal distension decreased, bowel movements returned in a shorter time, constipation was prevented and improved, and ileus was eliminated. Moreover, abdominal massage has been found to positively affect postoperative pain, as it reduces patients' pain scores. However, there is limited research examining the effects of abdominal massage on comfort and patient satisfaction in surgical patients. Additionally, studies assessing the impact of abdominal massage on quality of life in surgical patients have mostly focused on constipation-related quality of life, finding that abdominal massage improves constipation-related quality of life. In conclusion, abdominal massage is an effective non-pharmacological method that should be integrated into nursing care for surgical patients, as it positively impacts surgical outcomes. Highlighting the effects of abdominal massage in patients undergoing surgical procedures is important for the advancement of nursing science. It is recommended that further studies be conducted in this area, which is considered underexplored in the current literature.

Keywords: Surgery; abdominal massage; nursing

Correspondence: ²Pınar YILMAZ EKER

²Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Şuëhri Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü, Sivas, Türkiye

E-mail: yilmapinar20@gmail.com

Received: 09.11.2024

Accepted: 13.12.2024

Available online: 31.12.2024

2979-9856/ISSN

GİRİŞ

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte son zamanlarda sıklıkla başvuru alan ve yaygın olan tedavi yöntemlerinden biri cerrahi işlemlerdir (1). Cerrahi işlemin büyüklüğü önemli olmaksızın, ameliyat sonrası dönemde hastalarda istenmeyen durumların gelişebilir. Çünkü hastalara anestezi altında işlem yapılması, ameliyat sonrası dönemde gastrointestinal sistemde (GİS) yavaşlama, solunum fonksiyonunda bozulma, hareket yeteneğinde farklılaşma gibi birçok fizyolojik değişikliğe yol açmaktadır (2). Bu fizyolojik değişiklikler sonucunda çeşitli komplikasyonlar meydana gelebilir. En sık karşılaşılan komplikasyonlar arasında ise hemodinamik sorunlar, solunum sistemini etkileyen ve termoregülasyonu bozan durumlar yer almaktadır (2). Bunlara ek olarak anesteziden uyanma süresinin uzaması, nöromüsküler dönüşün gecikmesi, hava yolu açıklığının yetersiz olması sonucu gaz değişiminin bozulması ve hemodinamik değerlerde değişiklik gibi komplikasyonlar meydana gelebilmektedir (3). Bu komplikasyonların bir kısmı ameliyat sonrası birinci saatte, komplikasyonların çoğunluğu ise ameliyat sonrası ilk beş saatte görülmektedir (3). Bu istenmeyen durumların gelişmesi, aynı zamanda hastanın taburculuk süresini uzatmakta ve bakım maliyetinin artmasına da neden olmaktadır (4).

Kuşkusuz, cerrahi hemşirelerine komplikasyonların önlenmesi adına önemli sorumluluklar düşmektedir. Uluslararası Hemşireler Birliği (ICN; International Council of Nurses)'nin 2012 yılı temasında "hastaların karşılaştıkları problemlerin olumsuz etkilerini azaltmak için hemşirelerin güvenilir, ucuz, kullanımı kolay yararlı uygulamaları kullanmalarının gereği" açıkça belirtilmiştir (5). Yan etkilerinin fazla olması göz önüne alındığında, farmakolojik yöntemler yerine farmakolojik olmayan yöntemlerin tercih edilmesi daha önemli hale gelmektedir (6,7). Cerrahi işlem uygulanan hastalarda olası komplikasyonları önlemek için kullanılan farmakolojik olmayan yöntemler arasında karın masajı yer almaktadır ve yapılan çalışmalar (8-10) masajının hastalar üzerindeki olumlu etkilerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada, cerrahi işlem uygulanan hastalarda karın masajının sonuçlarının derlemesi ve sunulması amaçlanmıştır.

MASAJ, TARİHÇESİ VE ETKİLERİ

Masaj, geçmişten günümüze pek çok kültürde kullanılan tedavi yöntemlerinden biridir (8). Masaj, bireyde kan dolaşımı ve sinirsel iletinin sürekliliğini sağlamak için vücut dokuları, sinirler ve kaslar üzerine düzenli ve ritmik hareketler yapılmasıdır. Non-farmakolojik bir uygulama olan masaj hastalarda fizyolojik, nörolojik, psikolojik ve biyomekanik etkiler sonucu rahatlatma sağlar (9, 10). Masaj, kan dolaşımını ve lenfatik dolaşımı artırır. Kaslardaki stresi azaltır, atık maddelerin vücudumuzdan uzaklaştırılmasına yardımcı olur ve endorfin salgısını artırarak kişiyi rahatlatır (11,12).

Masajın farklı türleri olmakla beraber, karın masajı cerrahi işlem uygulanan hastalarda özellikle GİS'in fizyolojik sürecinin devamlılığı için tercih edilebilir (8, 13). Ek olarak, karın masajının cerrahi işlem uygulanan hastalarda ameliyat sonrası ağrı (14), konfor (15,16) ve hasta memnuniyeti (17) üzerinde olumlu etkileri olduğu belirlenmiştir.

CERRAHİ HASTALARINDA KARIN MASAJI VE ETKİLERİ

Karın Masajının Gastrointestinal Sistem Üzerine Etkisi

Cerrahi işlem uygulanan hastalarda ameliyatın türü, anestezi uygulama şekli ve hastaların bireysel özellikleri (beslenme alışkanlığı, egzersiz durumu, psikososyal özellikler vb.) GİS’de bazı komplikasyonlar açısından risk oluşturur (1). Örneğin ameliyat sonrası abdominal distansiyon gelişmesi cerrahi hastalarında insizyon alanındaki basıncın artmasına ve dolaşım problemlerine yol açabilir. Bu durum hastalarda yara iyileşmesinde gecikme, derin ven trombozu, parolitik ileus ve gastrik dilatasyon gelişmesi gibi olumsuz sonuçlara neden olabilir (18). Bu bağlamda cerrahi hastalarında ameliyat sonrası erken dönemde bağırsak hareketlerinin başlaması büyük önem taşımaktadır (19-21). Bu amaçla yapılan karın masajı, karın duvarına uygulanan hareketlerle karın içi basıncı ve bağırsak peristaltizmini artırarak GİS’in uyarılmasını sağlar (19). GİS fonksiyonları parasempatik sinir sisteminin uyarılması ile aktive olur ve karın masajı, parasempatik aktiviteyi ve dolayısıyla gastrointestinal yanıtı uyarmaktadır. Parasempatik sinir sisteminin uyarılması kas hareketlerinin düzenlenmesi, sindirim fonksiyonunun aktifleşmesi ve gastrointestinal kanaldaki sfinkterlerin gevşemesini sağlamaktadır. Peristaltik hareketi artırarak, mekanik ve refleksif yöntemlerle karın basıncını değiştirir ve ardından yiyeceklerin GİS’den geçişini hızlandırır. Karın masajı teknikleri kas gerginliğini azaltmak, lokal dolaşımı iyileştirmek, yetersiz beslenmeyi gidermek, mide asidi salgılanmasını uyarmak, iştahı ve bağırsak hareketlerini artırmak için kullanılmaktadır (22). Karın masajı uygulaması bağımsız hemşirelik rolleri arasında yer alan önemli bir girişimdir (20). Üstelik, karın masajı noninvaziv güvenli bir yöntemdir, bilinen hiçbir yan etkisi yoktur ve herhangi bir maliyet gerektirmez (16, 20). Yapılan, randomize kontrollü deneysel çalışmalarda karın masajının mide boşalma hızını arttırdığı da saptanmıştır (23, 24).

Ameliyat sonrası dönemde cerrahi hastalarında sık görülen diğer bir komplikasyon parolitik ileustur. Yapılan bir çalışmada (12), karın masajı uygulanan hastaların, bağırsak seslerinin daha erken başladığı, gaz ve gaita çıkarma sürelerinin daha kısa olduğu ve oral alıma daha erken başladıkları bildirilmektedir. Ayrıca karın masajının ameliyat sonrası gelişen ileusun iyileşme süresi üzerinde olumlu etkileri olduğu ve bu etkilerin barsak hareketlerinin başlama süresi ve gaz çıkarma durumu ile ilişkili olduğu saptanmıştır (12).

Karın masajı ameliyat sonrası dönemde hastalarda sık görülen konstipasyon riskini azaltmaktadır (16). Karın masajının nörolojik etkisinin olduğu düşünüldüğünde, somatotonomik refleksi ve bağırsağı uyaran rektal dalgalar üretmesi nedeni ile konstipasyon üzerinde olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir (16,24). Emly (25) karın masajının konstipasyonu olan bireylerde etkili olduğunu ve uygulanan bağırsak programı sayesinde laksatif kullanımının azaldığını ve yaşam kalitesinin arttığını saptamıştır. Turan ve Aştı’nın (20) hastalarda abdominal masajın ameliyat sonrası dönemde gelişen konstipasyon ve yaşam kalitesine etkisini belirlemek amacıyla yaptıkları randomize kontrollü çalışmada, karın masajı uygulanan hastaların daha sık gaita çıkımı olduğu ve yaşam kalitelerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Yapılan bir çalışmada, karın masajının özellikle konstipasyon ve karın ağrısı olmak üzere GİS semptomlarının şiddetini azalttığı ve barsak hareketlerini arttırdığı ve yaşam kalitesini arttırdığı tespit edilmiştir (26). Total diz artroplastisi olan hastalarda akupresür ve karın masajının konstipasyon üzerine etkisinin incelendiği başka bir çalışmada (21), karın masajı uygulanan grupların konstipasyon şiddetinin ve zorlayıcı dışkı kıvamının kontrol

grubuna göre anlamlı derecede daha iyi olduğu bulunmuştur ve ilk dışkılama zamanlarının deney grubu lehine daha kısa sürede olduğu belirlenmiştir. Yapılan başka bir çalışmada (27), beyin cerrahi yoğun bakımda tedavi gören hastalarda konstipasyon riskinin yüksek olduğunu ve karın masajının bağırsak seslerinin geri dönme süresini ve ilk dışkılama süresini kısaltmada etkili bir hemşirelik girişimi olduğunu saptanmıştır. Bir sistematik derlemede ise, karın masajının konstipasyonu önlediği ve hatta iyileştirdiği bildirilmektedir (8).

Literatürde, karın masajının GİS fonksiyonları üzerindeki etkisini değerlendirirken, bazı alanlarda eksiklikler olduğu görülmektedir. Örneğin cerrahi hastalarının ameliyat sonrası dönemde pek çok neden ile bulantı kusma yaşandığı bilinmektedir ve literatürde karın masajının bulantı kusma üzerine olan etkisini araştıran bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak bir çalışmada ayak masajının, laparoskopik kolesistektomi sonrası ağrı, mide bulantısı ve kan dolaşımını iyileştirmeye yardımcı olmak için ekonomik ve kullanışlı bir yol olabileceği belirtilmiştir (28). Gelecek çalışmalarda cerrahi hastalarına uygulanan karın masajının ameliyat sonrası bulantı kusma üzerine etkilerinin incelenebileceği ve literatüre katkı sunmak adına önemli olduğu düşünülmektedir.

Karın Masajının Ameliyat Sonrası Ağrı Üzerine Etkisi

Cerrahi işlem uygulanan hastalarda ameliyat sonrası akut ağrı kaçınılmazdır ve bu hastaların çoğu ağrı skorunu orta veya daha yüksek düzeyde bildirmektedir (29). Ağrı yönetiminde etkili olan non-farmakolojik yöntemlerden biri masajdır (30). Hasta gereksinimine göre uygulanabilir olması, ağrıyı azaltmada etkili olması, maliyet etkin bir yöntem olması, kolay uygulanabilir olması ve hasta sonuçlarının hızlı bir şekilde değerlendirilmesi gibi avantajları vardır ve klinikte kullanımı kolay olan bir hemşirelik girişimidir (31). Masajın endorfin salınımını artırarak ağrı kontrolünü kolaylaştırdığı ve nosiseptif olmayan cilt ve kas liflerinin duyu uyarımı yoluyla ağrıyı azalttığı bildirilmiştir (32). Literatürde ameliyat sonrası ağrı yönetiminde karın masajının etkisini araştıran sınırlı sayıda çalışmaya (33, 34) rastlanılmıştır. Bir çalışmada karın masajının, nöroşirürji yoğun bakım ünitelerinde ameliyat sonrası ağrıyı istatistiksel olarak anlamlı şekilde azalttığı belirlenmiştir (32). Kolonoskopi sonrası pozisyon değişikliği ve karın masajının anksiyete, ağrı ve gerginlik üzerine etkisinin incelendiği diğer bir çalışmada (33) karın masajı uygulanan hastaların, ameliyat sonrası 15 ve 30 dakika sonraki ağrı skorlarının diğer hastalara oranla daha az olduğu belirlenmiştir. Ameliyat sonrası dönemde distansiyon, konstipasyon ya da insizyon nedeni ile ağrı yaşanabileceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla karın masajının ameliyat sonrası ağrı yönetimindeki etkisinin değerlendirilmesi de önemlidir. Karın masajı dışında diğer masaj türleri ile ağrı yönetiminin sağlandığına ilişkin literatürde farklı kanıtlar da yer almaktadır (35 - 39). Örneğin el masajının ameliyat sonrası ağrı düzeyini azalttığını gösteren bazı çalışmalara yer verilmiştir (35). Koraş (31), laparoskopik kolesistektomi hastalarına yapılan ayak masajının ağrı ve kaygı üzerindeki etkisini incelemiş ve ayak masajının ameliyat sonrası ağrı şiddetini ve kaygıyı azalttığını saptamıştır. Bu bağlamda karın masajının ağrı üzerindeki etkisini inceleyen çalışma sayısının az olduğu ve daha çok diğer masaj türlerinin ameliyat sonrası ağrı üzerindeki etkisinin incelendiği söylenebilir. Bu durumun gelecek çalışmalarda karın masajı ile ameliyat sonrası ağrı arasındaki ilişkinin belirlenmesi adına önemli bir durumu ortaya koyduğu düşünülmektedir.

Karın Masajının Konfor ve Hasta Memnuniyeti Üzerine Etkisi

Cerrahi öncesi ve sonrası girişimler, bireylerin iyileşmesini hedeflese de ağrı, kanama, hareketsizlik, sıvı-elektrolit dengesizlikleri ve cerrahi alan enfeksiyonları gibi fiziksel, düşük benlik algısı, beden imajında bozulma, sosyal çevreden uzaklaşma gibi psikososyal sorunlara yaşanmasına sebep olabilmektedir (40). Bu problemler de hastaların konforunu olumsuz etkilemektedir (41). Ameliyat sonrası masaj, hasta konforunu ve memnuniyetini artırırken rahatlamaya ve stresin azalmasına yardımcı olur (14). Cerrahi hastalarında karın masajı ile konfor ve memnuniyet düzeyinin değerlendirildiği az sayıda çalışma bulunmaktadır (38-40). Literatürde cerrahi hastalarına el ayak sırt masajı yapılarak konfor ve memnuniyet düzeylerinin değerlendirildiği çalışmaların olduğu (34-37) ancak karın masajının etkisinin değerlendirildiği çalışmaların sınırlı kaldığı söylenebilir. Bu bağlamda karın masajının hasta konforu ve memnuniyeti üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların literatüre kazandırılmasının önemli olduğunu vurgulamak gereklidir.

Karın Masajının Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi

Cerrahi sonrası gelişen komplikasyonlar, hastaların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (42). Yaşam kalitesi çok boyutlu bir kavramdır. Ancak karın masajı ile ilgili yapılan çalışmaların neredeyse tamamı konstipasyon ilişkili yaşam kalitesinin değerlendirilmesini içermektedir. Örneğin yaşlı yetişkinlerde karın masajının konstipasyon ilişkili yaşam kalitesi üzerine etkisinin incelendiği deneysel bir çalışmada (26), konstipasyon ilişkili yaşam kalitesinin deney grubu lehine daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Fonksiyonel konstipasyonu olan hastalarda karın masajının yaşam kalitesi üzerine etkisinin incelendiği başka bir çalışmada (42), karın masajının hiçbir yan etkisinin olmadığı ve konstipasyon ilişkili yaşam kalitesini iyileştirdiği saptanmıştır. Bu bağlamda cerrahi hastalarında karın masajının yaşam kalitesinin diğer boyutlarının değerlendirilmesinde de önemli olduğunu ve yeni çalışmalar ile durumun ortaya konulması gerektiğini söylemek mümkündür.

Karın Masajı ile İlgili Kontrendikasyonlar ve Sınırlılıklar

Karın masajının cerrahi işlem uygulanan hastalarda pek çok sistem üzerine olumlu etkileri olduğunu söylemek mümkün olsa da karın masajı uygulanmasının olumsuz yönleri de olabilir. Bazı durumlarda karın masajı uygulanması şüphe uyandırmaktadır. Örneğin gebelik durumunda masajın olumlu fizyolojik etkilerinden bahsedilmemektedir. Ancak yapılan son çalışmalarda (43, 44), masajın gebe kadınların anksiyete ve depresyonu üzerindeki etkileri araştırılmıştır ve gebelerde psikolojik yönden olumlu etkileri olduğu bildirilmiştir. Buna rağmen, gebelerde erken kasılmalara neden olma veya fiziksel zarar verme korkusuyla sağlık profesyonellerinin masajdan kaçındığı ortaya konulmuştur (45). Ek olarak gebelerin masajın güvenli olması konusunda şüphelerinin olduğu ve komplikasyonlara neden olabileceği için endişe duydukları ve masajdan kaçındıkları vurgulanmıştır (46). Bunun dışında genetik malign bağırsak obstrüksiyonu olan ve irritabl bağırsak sendromu bulunan sağlıklı/hasta bireylerin karın masajı uygulaması açısından riskli olduğu belirtilmektedir (20). Ancak bu durumu ortaya koyan güncel kanıtlar literatürde yer almamaktadır. Dolayısıyla karın masajının kontrendike olduğu ya da sınırlı olarak uygulanması konusunda da yeterli çalışma olmadığı ve bu alandaki yetersizliği gidermek adına deneysel çalışmalar ile sonuçların ortaya konulması gerektiği düşünülmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak karın masajı cerrahi hastalarda uygulanan ve hemşirelik bakımı içinde yer alması gereken etkili bir non-farmakolojik yöntemdir. Cerrahi hastalarında meydana gelebilecek pek çok komplikasyonu önleyebileceği gibi tedavi edici etkileri de olabilir. Yapılan çalışmalar sonucunda masajın hastalar üzerinde fizyolojik süreçlerin devamlılığı, ağrı yönetimi, konforun sağlanması, memnuniyetin artırılması ve yaşam kalitesinin artırılmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak masajın türüne göre özelleştirildiğinde cerrahi hastalarında karın masajının daha çok GİS fonksiyonları üzerindeki etkisinin araştırıldığı söylenebilir. Karın masajının cerrahi hastalarındaki etkilerinin ortaya konulması hemşirelik bilimi açısından önemlidir ve literatürde eksik olarak düşünülen bu alanda çalışmaların yapılması önerilmektedir. Ayrıca karın masajı ile ilgili protokollerin geliştirilmesi ile zamanla daha fazla sayıda hastaya fayda sağlanacağı ve karın masajının perioperatif alanda daha yoğun kullanılacağı öngörülebilir. Gelecekteki çalışmalarda, karın masajının postoperatif bulantı ve kusma üzerindeki etkilerinin, farklı cerrahi prosedürler sonrası etkinliğinin, hasta popülasyonu çeşitliliğinin, farklı masaj tekniklerinin karşılaştırılmasının, masajın uzun dönem etkilerinin ve psikolojik iyileşme üzerindeki etkilerinin incelenmesi önerilebilir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Yazar Katkıları: Çalışma fikri ve tasarımı: CY,PYE; literatür taraması: CY, PYE; makalenin raporlanması: CY; yayınlanacak son hale onay verme: PYE.

Finansal Destek: Çalışmaya katkı veren finansal destek yoktur.

KAYNAKLAR

1. İzveren AÖ, Dal Ü. Abdominal Cerrahi Girişim Uygulanan Hastalarda Görülen Erken Dönem Sorunları ve Bu Sorunlara Yönelik Hemşirelik Uygulamaları. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi. 2011; 18(2): 36-46.
2. Gürel B, Koçaşlı S. Ameliyat sonrası hastaların derlenme kalitesi ve hemşirelik bakımı. Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi. 2022; 5(1): 12-30. <https://doi.org/10.51536/tusbad.1035512>
3. Kırdemir P, Solmaz FA. Genel Anestezide Postoperatif Derlenme. Türkiye Klinikleri Anesthesiology Reanimation-Special Topics. 2013; 6(1): 82-90.
4. Akköz-Çevik, S. Yatak İçi Egzersizler ve Sakız Çiğnemenin Sezaryen Sonrası Erken Dönemde Bağırsak Sesleri, Gaz Çıkarma ve Erken Taburculuğa Etkisi [Doktora Tezi]. Kayseri: Erciyes Üniversitesi; 2014.
5. ICN, 2012. <http://www.icn.ch/publications/2012>. Erişim Tarihi: 07 Kasım 2024.
6. Komann M, Weinmann C, Schwenkglenks M, Meissner W. Non-pharmacological methods and post-operative pain relief: An observational study. Anesthesiology and pain medicine. 2019; 9(2): 1-7. <https://doi.org/10.5812/aapm.84674>
7. Miake-Lye I, Mak S, Lee J, Luger T, Taylor S, Shanman R ve ark. Massage for pain: An evidence map. Journal of Alternative and Complementary Medicine. 2019; 25(5): 475-502. <https://doi.org/10.1089/acm.2018.0282>
8. Dehghan M, Malakoutikhah A, Heidari FG, Zakeri MA. The Effect of Abdominal Massage on Gastrointestinal Functions: A Systematic Review. Complementary therapies in medicine. 2020; 54: 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.ctim.2020.102553>
9. Miladinia M, Baraz S, Zarea K, Nouri EM. Massage therapy in patients with cancer pain: a review on palliative care. Jundishapur Journal of Chronic Disease Care. 2017; 6(1): 1-6. <https://doi.org/10.17795/jjcdc-37356>
10. Kanakalakshmi S. The Effectiveness of Effleurage Back Massage Therapy on Pain, Pulse, Systolic Blood Pressure, Diastolic Blood Pressure, and Respiration among Post-Operative Clients in Selected Hospitals, Andhra Pradesh. Indian Journal of Nursing Sciences. 2022; 7(2): 53-63. <https://doi.org/10.31690/ijns.2022.v07i02.006>
11. Kara E, Ünver G. Masaj ve toparlanmaya etkileri. Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi. 2019; 4(1): 28-49. <https://doi.org/10.31680/gaunjss.518840>
12. Aydın N. Kolon ameliyatı geçiren hastalara uygulanan karın masajının ameliyat sonrası ileusa etkisi [Doktora tezi]. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi; 2013.
13. Uysal N, Eser I, Akpınar H. The effect of abdominal massage on gastric residual volume: a randomized controlled trial. Gastroenterology Nursing. 2010; 35(2): 117-123. <https://doi.org/10.1097/SGA.0b013e31824c235a>
14. Mutlu S, Yılmaz E, Şahin ST. The effect of position change and abdominal massage on anxiety, pain and distension after colonoscopy: a randomized clinical trial. Explore. 2024; 20(1): 89-94. <https://doi.org/10.1016/j.explore.2023.06.007>
15. McClurg D, Hagen S, Jamieson K, Dickinson L, Paul L, Cunnington A. Abdominal massage for the alleviation of symptoms of constipation in people with Parkinson's: a randomised controlled pilot study. Age and ageing. 2016; 45(2): 299-303. <https://doi.org/10.1093/ageing/afw005>

16. Sinclair M. The use of abdominal massage to treat chronic constipation. *Journal of bodywork and movement therapies*. 2011; 15(4): 436-445. <https://doi.org/10.1016/j.jbmt.2010.07.007>
17. El Geziry A, Toble Y, Al Kadhi F, Pervaiz M, Al Nobani M. Non-pharmacological pain management. *Pain management in special circumstances*. 2018; 1-14. <https://doi.org/10.5772/intechopen.79689>
18. Urcanoğlu ÖB. Laparoskopik kolesistektomi ameliyatı olan hastalarda sakız çiğnemenin barsak motilitesine, erken mobilizasyona, ameliyat sonrası ağrıya ve erken taburculuğa etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi; 2017.
19. Fritz S. *Mosby's Fundamentals of The Therapeutic Massage*. 4th ed. China: Mosby Elsevier Company, China; 2009. p. 332-333.
20. Turan N, Aştı TA. Konstipasyon Yönetiminde Abdominal Masajın Önemi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2015; 18(2): 148-154. <https://doi.org/10.17049/ahsbd.70117>
21. Durmuş İskender M, Çalışkan N. Effect of acupressure and abdominal massage on constipation in patients with total knee arthroplasty: a randomized controlled study. *Clinical nursing research*., 2022; 31(3): 453-462. <https://doi.org/10.1177/10547738211033917>
22. Wang G, Zhang Z, Sun J, Li X, Chu Y, Zhao D ve ark. Abdominal massage: A review of clinical and experimental studies from 1990 to 2021. *Complementary Therapies in Medicine*. 2022; 70: 1-17. <https://doi.org/10.1016/j.ctim.2022.102861>
23. Turan N. Abdominal Masajın Konstipasyon ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi [Doktora Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2012.
24. Uysal N. Aralıklı enteral beslenen hastalarda abdominal masajın gastrik rezidüel volüm ve komplikasyonlarına etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Ege üniversitesi; 2010.
25. Emly MC. Abdominal massage for constipation. In: Halsam J, Laycock J. eds. *Therapeutic Management of Intcontinance and Pelvic Pain*. 2nd ed. London; 2007. p.223-225.
26. Okuyan CB, Bilgili N. Effect of abdominal massage on constipation and quality of life in older adults: a randomized controlled trial. *Complementary therapies in medicine*. 2019; 47: 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.ctim.2019.102219>
27. Altun Ugras G, Yüksel S, Isik MT, Tasdelen B, Dogan H, Mutluay O. Effect of abdominal massage on bowel evacuation in neurosurgical intensive care patients. *Nursing in Critical Care* 2022; 27(4): 558-566. <https://doi.org/10.1111/nicc.12575>
28. Çankaya A, Saritaş S. Effect of classic foot massage on vital signs, pain, and nausea/vomiting symptoms after laparoscopic cholecystectomy. *Surgical Laparoscopy Endoscopy & Percutaneous Techniques*. 2018; 28(6): 359-365. <https://doi.org/10.1097/SLE.0000000000000586>
29. Chou R, Gordon DB, de Leon-Casasola OA, Rosenberg JM, Bickler S, Brennan T ve ark. Management of Postoperative Pain: a clinical practice guideline from the American pain society, the American Society of Regional Anesthesia and Pain Medicine, and the American Society of Anesthesiologists' committee on regional anesthesia, executive committee, and administrative council. *The journal of pain*. 2016; 17(2): 131-157. <https://doi.org/10.1016/j.jpain.2015.12.008>

30. Boitor M, Martorella G, Maheu C, Laizner AM, Gélinas C. Effects of massage in reducing the pain and anxiety of the cardiac surgery critically ill—a randomized controlled trial. *Pain Medicine*. 2018; 19(12): 2556-2569. <https://doi.org/10.1093/pm/pny055>
31. Koraş K. Laparoskopik kolesistektomi cerrahisinde ayak masajının ameliyat sonrası ağrı ve kaygı düzeyine etkisi [Doktora Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi; 2018.
32. Ilgin VE, Yayla A. The Effect of Abdominal Massage on Distension and Pain in Intubated Patients Receiving Enteral Nutrition in Neurosurgical Intensive Care Units in the Postoperative Period. *International Journal of Caring Sciences*. 2023; 16(3): 1694-1705.
33. Öztürk D. Kolonoskopi Sonrası Abdominal Masajın Ağrı, Distansiyon, Hasta Konforu ve Memnuniyetine Etkisi [Doktora Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2023.
34. Harrison TM, Brown R, Duffey T, Frey C, Bailey J, Nist MD ve ark. Effects of massage on postoperative pain in infants with complex congenital heart disease. *Nursing research*. 2020; 69(5): 36-46. <https://doi.org/10.1097/NNR.0000000000000459>
35. Miller J, Dunion A, Dunn N, Fitzmaurice C, Gamboa M, Myers S ve ark. Effect of a brief massage on pain, anxiety, and satisfaction with pain management in postoperative orthopaedic patients. *Orthopaedic Nursing*. 2015; 34(4): 227-234. <https://doi.org/10.1097/NOR.0000000000000163>
36. Thenmozhi P, Nirmala S. Hand and foot massage on postoperative pain among patients undergone abdominal surgery. *Paripex Indian J Res*, 2019; 8(8): 1-2.
37. Alam R, Montanez J, Law S, Lee L, Pecorelli N, Watanabe Y ve ark. Development of a conceptual framework of recovery after abdominal surgery. *Surgical endoscopy*. 2020; 34: 2665-2674. <https://doi.org/10.1007/s00464-019-07044-x>
38. Tian Y. A review on factors related to patient comfort experience in hospitals. *Journal of Health, Population and Nutrition*. 2023; 42(1); 2-19. <https://doi.org/10.1186/s41043-023-00465-4>
39. Çavdar AU, Yılmaz E, Baydur H. The effect of hand massage before cataract surgery on patient anxiety and comfort: a randomized controlled study. *Journal of Perianesthesia Nursing*. 2020; 35(1): 54-59. <https://doi.org/10.1016/j.jopan.2019.06.012>
40. Demir B, Saritas S. Effects of massage on vital signs, pain and comfort levels in liver transplant patients. *Explore*. 2020; 16(3): 178-184. <https://doi.org/10.1016/j.explore.2019.10.004>
41. Tabiee S, Vagharseyyedin SA, Riyahii Nokandeh GA, Sheikhy F. The effect of comfort-based care (Reflective massage and education to patient) on comfort in patients undergoing coronary artery bypass grafting. *Journal of Surgery and Trauma*. 2017; 5(3): 44-50.
42. Mokhtare M, Karimi S, Bahardoust M, Sotoudeheian M, Ghazi A, Babaei-Ghazani, A. How adding the abdominal massage to polyethylene glycol can improve symptom and quality of life in patients with functional constipation in comparison with each one of the treatment modalities alone: A randomized clinical trial. *Complementary therapies in medicine*. 2020; 52: 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.ctim.2020.102495>
43. Hall HG, Cant R, Munk N, Carr B, Tremayne A, Weller C ve ark. The effectiveness of massage for reducing pregnant women's anxiety and depression; systematic review and meta-analysis. *Midwifery*. 2020; 90; 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2020.102818>

44. Smith CA, Shewamene Z, Galbally M, Schmied V, Dahlen H. The effect of complementary medicines and therapies on maternal anxiety and depression in pregnancy: a systematic review and meta-analysis. *Journal of affective disorders*. 2019; 245: 428-439. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.11.054>
45. Fogarty S, Barnett R, Hay P. Safety and pregnancy massage: A qualitative thematic analysis. *International Journal of Therapeutic Massage & Bodywork*, 2020; 13(1): 4-12.
46. Mueller SM, Grunwald M. Taktile Körperstimulation (Massage) in der Pränatal-und Geburtsmedizin. *Manuelle Medizin*. 2019; 57(4): 254-259. <https://doi.org/10.1007/s00337-019-0536-4>